

Creativitate și subsistență la Noica

2017

În prefața cărții **Creație și frumos în rostirea românească** Noica scriind, pe marginea temei devenirii, care l-a preocupat întreaga viață, sugerează un cuvânt conceptual nou, “devenința”:

“Ideea de devenire o exprima în trecut cuvântul “petrecere”. Înseamnă aceasta să înlocuim pe cea de devenire prin petrecere? Nicidecum. Dar înseamnă să regândim și să “lămurim” pe devenire. Termenul latino-francez de “devenire” este plin de distincție și claritate, dar s-a invat în limba noastră cultă, ca orice neologism, cu un singur înțeles, cu un singur rând de straie. Limba primește cuvântul cel nou, îi dă cinstire și cetățenie, dar nu-i oferă numai adăpost, îi dă uneori și straie noi, ba îl poate pune la lucru....Fiindcă avem în limbă cuvinte ca putere și puțință, socotire și socotință, n-am putea zice oare devenire și devenință? Am putea, și am avea nevoie de un termen ca “devenință”, în gândirea filosofică. Dacă limba nu l-a făcut și poate nu-l primește, problema lui rămâne, și cu ea ne îmbogățește evocarea sensurilor vechi”.

În cartea **Creație și frumos în rostirea românească** din 1973, Noica nu reia tema devenirii și a deveninței. Problematika creației invocă acum cuvinte românești ca: ispită, iscodire, iscusire, lămurire, răzbunare, făptuire, lucrare, desăvârșire, întruchipare. Devenința, acest nou cuvânt și concept creat de Noica, este reluată însă în **Tratatele de ontologie** din 1981. Aici, devenința, în calitate de element a elementelor subsistente și caracterizând însăși devenirea lor, centrează cel de al doilea nivel al ființei. Adică ființa în ea însăși, care fundează primul nivel, cel al ființei în lucruri.

Majoritatea textului din **Tratatul de ontologie** analizează ființa din lucruri. Aceasta însă nu “este” ci “devine”. Noica scrie chiar: “ființa din lucruri ajunge să fie contrariul ei, devenire”. Povestea în-ființării începe de fapt de la o zonă limită a lucrurilor, de la o închidere ce se deschide tensionat, în același timp ce un gol de ființă și un dor de ființă, constituind un câmp pulsator. Și basmul continuă crescător, până se ajunge la o fericită conjuncție a individualului, determinatelor și generalului, constituindu-se astfel un cod sau model al ființei, ce intră în devenire. În devenirea într-o ființă. Care de fapt e devenirea într-un element subsistent.

Elementul subsistent ce oferă ființei în devenire mediul împlinirii – oferindu-se preluări și interiorizări de către sinea ființei din lucruri - are drept caracteristici faptul că: e o generalitate concretă, o unitate calitativă, un întreg fără părți capabil de distribuție indiviză. Căci principala sa categorie e Unu multiplu. Prototipul elementelor ar putea fi exprimat în românește prin cuvântul “fire”, infinitiv lung a verbului a fi (sugerează Noica în Rostirea filosofica românească).

Spectacolul pe care ni-l oferă peripețiile în-ființării din lucruri e cel puțin straniu. Existența deplină, plină, e presupusă la capătul unei deveniri ce asimilează și interiorizează în sinea ființei, mediul elementelor subsistente. Elemente care, chiar în modalitățile lor esențiale precum câmpul electromagnetic, viața sau rațiunea, se nasc și ele, devin și ele.

Ce e drept, acest nivel ultim al creației, ne transpune în alt nivel al ființei, ființa în ea însăși, ce se exprimă tocmai prin această devenință creatoare.

Am revenit astfel la cuvântul magic, conturat de Noica în 1973. Totul pare a fi o generare continuă înrădăcinată în devenință. De fapt în Unu, a cărui întrupare unică de aceeași ființă cu el, devenința este....

Ce e oare cu această instanță a subsistenței elementelor?

Dar cu cea a deveninței, care generează elementele ?

Dar cu instanța misteriosului Unu?

Odată cu invocarea Unului de către Noica, trimiterea la Principiul neoplatonician e transparent. Doar că, la ultimii neoplatonicieni, la Proclus și Damascius, Unu includea și teritoriul nimicului. Atât a nimicului inferior ce neagă ființa, ca *meon*. Cât și a nimicului superior, cel al negării Unului, ca *ouden*, ca vid. Ca vid de tip cuantic, s-ar putea formula în zilele noastre. Dacă s-ar reactualiza aceste speculații, instanța deveninței, în calitatea sa de unică întrupare a Unului, ar apărea ca expresie a unui abyssos “supra-subsistent”.

Un Unu ce se proiectează în devenință nu poate rămâne însă Unu. Cel puțin speculația autoteologică creștină a optat la Niceea pentru valențele triontice, trihipostazice și perihoretice ale Unului. Iar Noica acceptă această viziune, fapt pe care-l comentează în ultima sa carte publicată **Modelul cultural European**.

O speculațiune categorială de după **Ontologia lui Noica** sugerează, în perspectivă pentadică, că Unu împreună cu Totul, se articulează cu încă trei supracategorii autologice: Infinit, Eternitate, Absolut într-o instanță primordială a Subsistenței. Ca instanță supracategorială, această Subsistență pentadică ar putea fi însă considerată ca o supra-subsistență, de vreme ce stă în spatele si a

elementelor subsistente, asigurându-le într-un fel geneza, prin medierea deveninței. Ea s-ar plasa de fapt în continuitatea tradiționalilor transcendențiali, așezând însă pe *ens* și pe *res* doar la orizont. Sau, mai bine zis dincolo de propriul lor orizont, spre orbita înspre care orientează saltul “înrupării” prin *devenință* ; zonă în care se va regăsi apoi și existența și ființa.

Dar, după transcendentalitatea lui Kant și după existențialii lui Heidegger, zona de (supra) subsistență a supracategoriilor autologice nerelaționale s-ar cere articulată, în interiorul unui cerc hermeneutic, cu ființa finită a muritorilor pământeni care o invocă. Doar că articulația între cele două instanțe s-ar putea să aibă nevoie de lecția *deveninței* lui Noica. Adică, de degajarea speculativă a saltului de înrupare, dinspre instanța supracategoriilor din clasa Unului suprasubstent spre instanța dinamică și autogeneratoare a matricii *deveninței*. Element al elementelor subsistente.

De fapt, problema creativității pe care o introduce devenința, invocând Unu neoplatonician, trimite și spre nimicul puternic a lui ouden, străbătând instanța subsistenței elementelor. În acest mediu, în această atmosferă, apare închiderea ce se deschide, ce pulsează urcând, de la golul și dorul de ființă la procesul în-ființării, a devenirii într-o ființă; și până la existență efectivă și eminentă, până la panteleos on.

Dar oare atunci devenința nu ar pretinde și ea un statut de supracategorie autologică? Provocare la care, nucleul tradițional pentadic ar trebui, poate, să-I facă față. Să-i asigure condițiile de posibilitate.

Câte probleme nu se iscă oare atunci când un gânditor ca și Constantin Noica, se joaca creator, inventând câte un cuvânt nou în limba română. Devenința.